

А. М. Бобко,
фахівець кафедри системного проектування,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КУЛЬТУРОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРА: ВІДМІННОСТІ ТА ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ

Культурологія наука молода, що почала формуватися на злеті бурхливого розвитку наук про людину: соціальні, культурні, етнографічні, психологічні, філософські сторони її життя. І остаточно викристалізувалася в самостійний напрямок наукового знання лише у ХХ ст. В Україні, зокрема, вивчення культурології як обов'язкової дисципліни почалося лише у 2003 році. Тому у широких наукових колах досі існує певна невизначеність, неясність щодо суті цього поняття. В окремих випадках може навіть ставитися знак рівності між термінами «культурологія» та «культура». Що, в свою чергу, призводить до труднощів і непорозумінь в міждисциплінарному діалозі.

Так, за визначенням видання «Культурологія. Термінологічний словник», культурологія – це «інтегративна наука, що формується на зіткненні соціального та гуманітарного знання про людину й суспільство, вивчає культуру як цілісність, специфічну функцію й модальність людського буття» [Герчанівська 2015, с. 103].

«Енциклопедія сучасної України» дає дещо інше визначення: культурологія – це «наука, що вивчає специфіку розвитку матеріальної та духовної культур, взаємозв'язки та взаємовпливи цивілізацій, етносів, націй у конкретно-історичному періоді; система знань про сутність, закономірності існування, розвитку, значення та способи пізнання культури» [Культурологія // Енциклопедія сучасної України, електронне видання].

А у посібнику «Культурологія» зазначено: культурологія – це «галузь наукового знання, що вивчає об'єктивні закономірності культурного процесу, фактори виникнення, формування і функціонування світової і національних культур» [Герчанівська 2006, с. 14].

Тоді як культура визначається так: «сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії... рівень розвитку суспільства у певну епоху... те, що створюється для задоволення духовних потреб людини» [Культура // Словника української мови, електронне видання] або «сукупність штучних порядків та об'єктів, створених людьми як додаток до природних, засвоєних форм людської поведінки, здобутого знання, образів самопізнання й символічних позначень навколишнього світу... впорядковане середовище проживання людей, що організоване за допомогою специфічних людських способів (технологій) діяльності та насичене продуктами (результатами) цієї діяльності» [Герчанівська 2015, с. 96].

Як видно із визначень, хоча поняття «культура» досить широке і має декілька відмінних одне від одного тлумачень, воно цілком конкретно окреслене і не тотожне поняттю «культурологія». Культурологія є інструментом вивчення культури, а культура – об'єктом культурології. Тому прирівнювати їх одне до одного є серйозною та грубою помилкою. Проте на практиці межі між ними часто розмиті.

Довгий час культурологія була лише допоміжним засобом інших дисциплін, зокрема філософії. Вона має певні перетини, наприклад, з соціологією, етнографією та навіть історією, які також вивчають різні прояви людської культури. У різних національних наукових традиціях досі немає єдиного погляду на те, які аспекти культурологічного знання – основні. Все це ускладнює розуміння сутності понять.

До основних проблем сучасної культурології відносять:

- вплив глобалізації на суспільство;
- взаємозв'язок природного та культурного начал в житті людини;
- гармонізація відносин «культура – природа» та «культура – суспільство»;
- культура як рушійна сила соціального розвитку [Сигида 2020, с. 12-13].

Проте, з огляду на існуючі реалії, не менш важливою проблемою, що стоїть перед сучасною культурологією та культурологами, варто вважати остаточне окреслення культурології як науки, чітке визначення її характерних особливостей, розмежування з іншими спорідненими дисциплінами.

Так як культурологія – ще молода наука, її формування поки продовжується. І хоча для спеціалістів вузького кола проблем у розумінні та неясностей в аспектах культурологічного знання немає; основні поняття, терміни, об'єкт та предмет науки визначені. Проте для широкого загалу, у тому числі науковців інших галузей, все не так ясно.

Разом з цим, сучасній світ стає все більш глобалізованим. Міждисциплінарні та міжкультурні зв'язки динамічно розвиваються, інтенсивність взаємодії між ними зростає. А отже, правильне розуміння культурологічних процесів, уміння відокремити «культурне» і «культурологічне» є важливим для сучасного науковця-гуманітарія, незалежно від галузі його діяльності.

Тому, підсумовуючи, варто зазначити, що хоча поняття «культура» та «культурологія» чітко визначені і не подібні, загальне розуміння цього ще потребує становлення. Саме це слід вважати однією з актуальних проблем, що стоїть перед культурологією на сучасному етапі розвитку. Разом із більш глобальними завданнями дисципліни, що стосуються безпосередньо об'єкта її вивчення – культури, яка має міждисциплінарну природу. Діалог на межі наук неминучий. І тільки чітке розуміння суті й характерних особливостей кожної з них дозволить вибудувати взаємодію ефективно та досягти кращих результатів у вивченні культури людського суспільства, закономірностей її розвитку, впливу на сучасне життя та формування майбутнього.

Література:

1. Герчанівська П.Е. Культурологія. Термінологічний словник. Київ, 2015. 439 с.
2. Герчанівська П.Е. Культурологія: навч. посібник. Київ, 2006. 325 с.
3. Культура // Словника української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0> (дата звернення: 10.11.2023)
4. Культурологія // Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-51500> (дата звернення: 10.11.2023)
5. Сигида Г.А. Культурологія: конспект лекцій. Запоріжжя, 2020. 82 с.